

Zvonimir Baričević

Hrvatskog državnog arhiva
Marulićev trg 21
ZAGREB

ŠKOLOVANJE I STRUČNO USAVRŠAVANJE FOTOGRAFA ZA RAD U ARHIVSKOJ SLUŽBI

UDK 374.7:778]:930.25(497.5)

Pregledni članak

U ovom članku dan je pregled razvoja mikrografije u hrvatskoj arhivskoj službi s osvrtom na današnje potrebe zaštitnog i sigurnosnog snimanja arhivskoga gradiva. Također su prikazani i uspoređeni programi za obrazovanje fotografa u Hrvatskoj te predložene mjere za poboljšanje stanja na planu školovanja i stručnog usavršavanja fotografa za rad u arhivskoj službi.

Primjena fotografije i njezinih izvedenica – mikrografije i reprografije, u arhivskoj djelatnosti datira od vremena izuma fotografije 1839. godine. Engleski optičar John Benjamin Dancer već 1853. godine izradio je snimak teksta u mjerilu 1:160, čija je duljina stranice nakon snimanja iznosila oko 3 mm.

Daljnijim razvitkom fotooptike, fotomehanike i fotokemije te uvođenjem standarda u snimanju i obradi snimljenog materijala, razvila se mikrografija kao još uvijek najpouzdanija metoda zaštitnog snimanja arhivskoga gradiva.

Osim mikrografskim snimcima konvencionalnoga arhivskoga gradiva današnji arhivi obiluju i fotografijama, kao slikovnim dokumentom vremena u kojem su nastale, a sve su veće potrebe i za reprografskim snimcima arhivalija vanstandardnih dimenzija što zahtijeva dobro opremljene i stručno ekipirane fotolaboratorije.

Hrvatska arhivska služba započela je s praktičnom primjenom fotografije početkom ovoga stoljeća iz kojeg razdoblja je sačuvano 438 negativa na staklu na kojima je snimljeno arhivsko gradivo koje je bilo predstavljeno na stalnoj izložbi

Državnog arhiva u Zagrebu. Od tog vremena pa do danas zabilježeni su mnogi usponi, ali i padovi u organizaciji i provođenju zaštitnog snimanja arhivskoga gradiva.

Sustavno snimanje na mikrofilmu započelo je pedesetih godina ovoga stoljeća, iako su arhivi u Zagrebu i Dubrovniku imali fotolaboratorije i ranije. Uz već nabrojane, sedamdesetih godina djeluju i fotolaboratoriji arhiva u Rijeci, Varaždinu, Zadru, Pazinu i Slavanskom Brodu. Bilo je to očito zlatno doba razvitka laboratorija za fotografiju i mikrografiju u hrvatskoj arhivskoj službi. Danas, kada su potrebe za zaštitnim snimanjem narasle, a upravo minuli rat potvrdio sav značaj zaštitnog snimanja, u Hrvatskoj djeluje samo Središnji laboratorij za mikrografiju Hrvatskoga državnog arhiva te fotolaboratoriji u Pazinu i Rijeci. Uzroci ovakvom stanju jesu zastarjelost opreme, neadekvatni prostori za obavljanje djelatnosti, ali i nedostatak stručnog kadra. U tim uvjetima Središnji laboratorij za mikrografiju HDA postaje i jedini, što mu zasigurno nije cilj. Stoga ovaj članak ima za svrhu potaknuti boljitak barem jednog od limitirajućih čimbenika za ravnomjeran i uspješan razvitak laboratorija za fotografiju, mikrografiju i reprografiju.

Spektar poslova koji se danas obavljaju u fotolaboratoriju Hrvatskoga državnog arhiva obuhvaća zaštitno mikrografiranje na 35 mm neperforiranom filmu, kemijsku obradu i dubliranje istog, snimanje pečata i zemljoviđa u boji i c/b tehnicu na transparentnim medijima do formata 13x18 cm, izradu c/b i fotografija u boji svih formata, zaštitno kopiranje zapaljivih negativa u jednom i dva koraka, dubliranje dijapozitiva u boji te prijenos slike na elektronski medij. Za obavljanje ovako raznolikih i zahtjevnih poslova potrebni su, uz suvremenu opremu, odgovarajući prostor i adekvatno obrazovani i specijalistički usmjereni djelatnici.

Obrazovni sustav Republike Hrvatske omogućuje:

1. Trogodišnje školovanje za stjecanje zvanja **fotografa** u:

- Obrtničkoj školi za osobne usluge u Zagrebu,
- Obrtničkoj školi u Splitu,
- Obrtničkoj školi u Osijeku,
- Strukovnoj školi u Puli,
- Industrijsko-obrtničkoj školi u Slavanskom Brodu;

2. Trogodišnje školovanje za zvanje **grafičar-reprograf** i **kemigraf** u:

- Grafičkoj školi u Zagrebu;

3. Četverogodišnje školovanje za zvanje **fotografski dizajner** u:

- Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu
- Školi likovnih umjetnosti u Splitu.

Učenici koji završe školovanje za zvanje **fotograf** osposobljeni su za snimanje i izradu fotografija i dijapozitiva svih vrsta za razne potrebe te samostalan izbor

opreme, pomoćnog pribora i potrošnog materijala. Fotograf postavlja osobe ili objekte koje snima, prilagođava rasvjetu, obrađuje pozitivski i negativski materijal, izrađuje fotografije za dokumente, reklamne i reprofotografije u boji i c/b tehnici. Fotografi su osposobljeni za samostalno vođenje fotografske radnje, a mogu raditi i u informativnoj, dokumentarističkoj i izdavačkoj djelatnosti.

Grafičar-reprofotograf i kemigraf po završenom školovanju osposobljen je za rad u grafičkoj industriji i maloj privredi, gdje samostalno provodi sve postupke u reprofotografiji, na obradi filmova za sve tehnike tiska (visoki, plošni, duboki i propusni), retušira pozitiv i negativ filmove te obavlja sve postupke montaže filma i obrade ploča i sita za tisak.

Fotografski dizajner osposobljen je za sve vrste snimanja i izrade fotografija te primjenu fotografije u oblikovanju tiskovina.

Uspoređujući sva tri obrazovna profila dolazimo do zaključka, da niti jedan u potpunosti ne pokriva potrebe rada u fotolaboratorijima arhivske službe. Složeni poslovi zaštitnog snimanja i kopiranja zahtijevaju djelatnika solidnog tehničkog, ali i općeg obrazovanja, dostatnog za praćenje stručne literature i stjecanje znanja iz arhivistike potrebnog u svakodnevnom obavljanju poslova.

Pravilan odnos prema arhivskom građivu, kao i poznavanje osnovnih pojmova iz arhivistike nužni su za kvalitetno obavljanje poslova koji od fotografa često zahtijevaju, da unatoč prethodnoj arhivističkoj obradi građiva donosi odluke što i kako snimati.

Višegodišnja praksa u fotolaboratoriju HDA upućuje na zaključak da najbolje rezultate u radu postižu djelatnici s najvišim stupnjem općeg obrazovanja koji s lakoćom prihvaćaju sva nova znanja kako s područja fototehnike tako i iz arhivistike.

S tog aspekta prednost bismo mogli dati obrazovnom profilu što ga nudi Škola za primijenjenu umjetnost s četverogodišnjim školovanjem i sigurno najvećim stupnjem općeg obrazovanja. No, kako se cjelokupan proces rada u fotolaboratoriju sastoji od više poslova različite složenosti, potrebno je prethodno kroz normativne akte arhivskih ustanova stupnjevat i poslove, kako se ne bi dogodilo da fotograf s visokim kreativnim mogućnostima bude sputan poslom niže složenosti s malim brojem operacija velike učestalosti.

Jedna od mogućnosti obrazovanja fotografa za rad u arhivskoj službi jest i obavljanje naukovanja u arhivskim ustanovama, ali koje postojeća zakonska regulativa: Zakon o obrtu (NN 77/93) i Pravilnik o načinu ostvarivanja naukovanja i osposobljavanja za vezane obrte (NN 101/95) ne predviđa, pa je takvo naukovanje moguće obavljati samo kod obrtnika s odgovarajućom licencom ili pak u trgovačkim društvima.

Recimo još i to, da niti jedan obrazovni program gore spomenutih škola ne obrađuje suvremene medije kao nosioce slike, iako će učenici koji su se ove godine upisali u prvi razred bilo koje fotografske škole cijeli svoj radni vijek odraditi u 21. stoljeću, u kojem će nestankom klasične fotografije nestati i klasična mikrografija.

U svrhu poboljšanja postojećeg stanja na planu školovanja i stručnog usavršavanja fotografa za rad u arhivskoj službi, slobodan sam predložiti sljedeće:

1. Da se putem nadležnog ministarstva pokrene postupak za izmjene i dopune Zakona o obrtu (NN 77/93), čime bi se učenicima obrtničkih škola omogućilo obavljanje naukovanja i u arhivskim ustanovama.

2. Da se pristupi izradi programa stručnog usavršavanja postojećih djelatnika u fotolaboratorijima arhivskih ustanova.

3. Da se propiše obveza polaganja stručnog ispita za sve novoprimljene djelatnike u fotolaboratorijima arhivskih ustanova. Stručnim ispitom obuhvatilo bi se gradivo iz mikrografije, reprografije, konzervacije i arhivistike.

4. Da se djelatnicima u fotolaboratorijima povijesnih arhiva omogući boravak i rad u Središnjem laboratoriju za fotografiju, mikrografiju i reprografiju Hrvatskoga državnog arhiva, kako bi se upoznali sa suvremenijim sredstvima za rad i stručnom literaturom neophodnom za permanentno obrazovanje.

5. Da se izradi srednjoročni plan razvoja fotolaboratorija za zaštitno snimanje za područje cijele Hrvatske kako bi se pravovremeno osigurala sredstva i educirali kadrovi.

Vjerujem da bi realizacija makar samo dijela ovih prijedloga doprinijela povećanju kvalitete, ali i količine snimljenog materijala u postojećim fotolaboratorijima te da bi potakla revitalizaciju onih fotolaboratorija za kojima postoji opravdana potreba.

Literatura:

1. Martin Modrušan, Sigurnosno mikrofilmiranje u arhivima s posebnim osvrtom na archive u SR Hrvatskoj, Arhiv Hrvatske, Zagreb 1986.
2. Ante Selak, gl.urednik, Hrvatski srednjoškolski vodič, Školske novine, Zagreb 1996.
3. Maja Grgac i dr., Kamo poslije osnovne škole, Zavod za zapošljavanje, Zagreb 1996.
4. Zakon o obrtu, *Narodne novine*, br. 77, Zagreb 1993.
5. Pravilnik o načinu ostvarivanja naukovanja i osposobljavanja za vezane obrte, *Narodne novine*, br. 101, Zagreb 1995.

Résumé

EDUCATION ET PERFECTIONNEMENT DES PHOTOGRAPHES POUR LE TRAVAIL DANS LES SERVICE D'ARCHIVES

La photographie en vue de protection du matériel des archives en Croatie existe dès le début du XXe siècle. Les techniques et les dispositifs photographiques modernes ont créé les conditions susceptibles de microfilmer en masse le matériel des archives qui se trouve en péril. Cette forme spécifique de photographie exige certaines connaissances spécialisées de la technique du filmage. Outre le filmage pour protéger le matériel conventionnel des archives, à partir de 1993 aux laboratoires des Archives d'État de Croatie on pratique aussi le copiage protecteur du matériel filmique déjà enregistré sur le pellicules inflammables, le copiage protecteur des diapositives en couleurs et le copiage des photographies dans un médium magnéto-optique. Ceci augmente d'une façon considérable non seulement la gamme des tâches à faire mais aussi le besoin des connaissances spécifiques plus approfondies.

Le système d'enseignement en Croatie rend possible une éducation régulière des photographes afin d'acquérir une formation professionnelle à un niveau scolaire intermédiaire dans les écoles des arts, polytechniques ou d'artisanat, terminant soit par un baccalauréat soit par un examen final donnant droit à un titre de "dessinateur-photographe", de "typographe-photographe réproducteur", de "chimio-photographe" ou de "photographe". Cependant aucune de ces formes d'enseignement officiel ne peut satisfaire toutes les nécessités issues des tâches que la micrographie et la réprographie modernes imposent aux institutions des archives. Les travaux complexes du filmage et du copiage en vue de protection des documents exigent un spécialiste ayant une solide éducation technique et générale suffisamment ample pour pouvoir suivre la littérature spécialisée lui permettant de mettre au point les connaissances nécessaires aux fonctions cotidiennes d'un archiviste.

Le traitement correct du matériel des archives ainsi que les connaissances des notions essentielles des tâches d'archiviste sont indispensables puisque, malgré une préparation préalable du matériel par un archiviste, un photographe souvent se voit obligé de décider lui-même quoi et comment doit-il filmer. Plusieurs années de pratique du laboratoire des Archives d'État de Croatie indiquent que les meilleurs résultats sont obtenus par les employés ayant une éducation générale supérieure et qui facilement assimilent les connaissances nouvelles concernant le domaine de la technique photographique ainsi que celui des archives.

La variété des tâches à assumer par un photo-laboratoire aussi rend-elle possible une graduation de leur complexité, ce que doivent refléter les actes normatifs des archives afin qu'une bonne sélection du personnel puisse contribuer à un meilleur fonctionnement de l'institution. Aussi faut-il y ajouter un perfectionnement profes-

sionnel permanent des employés qui se fait au moyen des cours de spécialisation et des réunions consultatives sur des thèmes concernant l'application des technologies et de matériels modernes. L'on doit y souligner surtout le rôle du laboratoire central de photographie, micrographie et reprographie qui pourrait également aider la formation du personnel d'autres laboratoires semblables.

En tant qu'un type particulier de stimulation et aussi d'obligation, il faudrait envisager l'introduction d'un examen de spécialisation professionnelle ayant en vue les employés des archives. Un tel examen devrait comprendre les sujets tels que la micrographie, la reprographie, la conservation et la tenue des archives.